

A „DOMICILE” FOGALMA AZ ANGOLSZÁSZ JOGBAN

NÉMETH Ildikó
doktoranda (PPKE JÁK)

A „domicile” az angolszász jogrendszerekben elterjedt nemzetközi magánjogi kapcsolóelv, amely valamely jogterülethez való tartozást jelent. Alapvetően a személyállapot, személyi kérdésekben (personal law)¹ kerül sor az alkalmazására, ugyanakkor releváns lehet az adózásnál is. A kontinentális jogrendszerekben gyakran tévesen „lakóhelyként” vagy „szokásos tartózkodási helyként” fordítják,² ám a kontinentális felfogás szerinti lakóhely és szokásos tartózkodási hely ettől jelentősen eltérő koncepciót takar.³ A pontos elhatárolás kedvéért nem is fogunk magyar megfelelőt használni a „domicile”-ra, nehéz is lenne olyan kifejezést találni, amely azt valóban és teljes mértéken lefedné.

Mindenekelőtt fontos megjegyezni, hogy a domicile-nak még az angolszász jogrendszerek tekintetében sincsen egységes tartalma. Angliából terjedt el a *common law* recepcióját megvalósító államokban, fejlődése azonban az egyes országokban egyéni irányokat vett. Alapvetően a bírói esetjog fejlesztette ki, az utóbbi évtizedekben mégis több államban is kísérleteket tettek arra, hogy a törvényhozás révén megreformálják. Egészében véve elmondható, hogy nagyon összetett fogalom, így néhány alapelvtől eltekintve nehéz általános szabályokat

¹ A personal law alatt az angol jog a következőket érti: házasság anyagi érvényessége, házasság hatása a férj és a feleség vagyoni jogaira, ingó vagyontárgy végrendeleti és törvényes öröklése, joghatóság házasság felbontása vagy érvénytelenítése esetén, bizonyos mértékig joghatóság törvényes leszármazás, apai elismerés, örökbefogadás esetén, adójog bizonyos részei. Ld. Abla J. MAYSS: *Principles of Conflict of Laws*. London, Cavendish Publishing Limited, 1994. 191–206.

² Annak oka, miért fordítják ezt a kifejezést lakóhelyként, feltehetőleg abban rejlik, hogy egyes nyelvekben a lakóhelynek a domicile szóhoz hasonló hangalakja és/vagy írásképe van. Pl. a franciában a „lakóhely” az a „domicile”.

³ Pl. az 1987. évi dec. 18-i svájci nemzetközi magánjogi törvény (IPRG) definiálja is 20. cikkében a domicile/Wohnsitz és a residence habituelle/gewöhnlicher Aufenthalt fogalmát – természetesen a common law értelmezéstől eltérően. A magyar nemzetközi magánjogról szóló 1979. évi 13. tvr. 12. §-a ugyancsak a kontinentális értelmezés szerint tekint a lakóhely fogalmára.

felállítani rá, hogy a bírói jog részletkérdéseit kauzálisan szabályozza, nincsen ugyanis mögötte egy szisztematikus jogalkotói elképzelés. Ráadásul relatív fogalmat is képez, amelynek jelentése az alkalmazását igénylő helyzetektől függően (pl. adózás, házasság felbontása, törvényes öröklés) változik.⁴ Így rendkívül körültekintő vizsgálatot igényel annak megállapítása, hogy egy adott ügyben érintett személy valójában hol is rendelkezik domicile-lal.

1. A domicile történeti kialakulása

Angliában a XVIII. századig a bíróságok elzárkóztak az idegen jog alkalmazásától, a kánonjog révén a domicile alapjai mégis bekerültek a common law-ba. Angliában ugyanis akkoriban az egyházi bíróságnál a megyéspüspök bírászkodott a hétköznapi emberek felett. Egy személynek a valamely egyházmegyéhez való tartozását, az egyházmegyéje szerinti domicile-ját a szokásos tartózkodási helye jelölte ki. A domicile szerinti egyházmegye püspöke vallási ügyekben volt illetékes és Angliában ebbe még az 1857. évi Matrimonial Causes Act, valamint az 1857. évi Court of Probate Act előtt a hagyatéki és házassági ügyek is beletartoztak. A házassággal foglalkozó angol törvények jellemezték azt a helyet, ahol az ember lakott, a lakóhelyét; és a lakóhely pedig megfelelt a domicéliumnak. Így a domicile a római katolikus kánonjogban és az angol kánonjogban egy meghatározott egyházmegyében való lakóhelyet jelentett, ebből alakult ki a domicile angol fogalma.⁵

2. Az angol domicile fogalom⁶

Az angol jogban a domicile nem egy országhoz, hanem valamely jogterülethez való tartozást jelent. Maga az Egyesült Királyság is eltérő jogrendszerekkel rendelkező területi egységekből áll (Anglia, Észak-Írország, Wales, Skócia), egy konkrét ügyben az állampolgárság kapcsolódva nem határozná meg, hogy

⁴ James FAWCETT – Janeen M. CARRUTHERS: CHESHIRE, NORTH & FAWCETT: *Private International Law*. 14th Edition. Oxford, Oxford University Press, 2008. 155. [a továbbiakban: FAWCETT–CARRUTHERS]

⁵ <http://www.lawteacher.net/family-law/essays/domicile.php>

⁶ Az angol jog szerinti domicile fogalmát a jogirodalom már részletesen megvitatta. Ezúttal FAWCETT–CARRUTHERS korábban hivatkozott *Private International Law* c. munkája alapján fogjuk azt bemutatni.

pontosan melyik területi egység jogrendszere legyen irányadó. A domicilium ezt jelöli ki.

A domicile-t illetően öt általános szabály van érvényben:⁷

- 1) Senki sem lehet domicile nélkül. Hiszen a domicile célja az, hogy egy személyt valamely jogterülethez hozzákapcsolja.
- 2) Senkinek sem lehet kettő vagy több domicile-ja (legalábbis ugyanazon célból). Ezen általános szabály éppen azt szolgálja, hogy az alkalmazandó jogrendszer egyértelműen meghatározható legyen, ezért a halmozódások nem kívánatosak és zavaróak.
- 3) Az a tény, hogy a domicile kapcsolatot jelent egy egységes territoriális jogrendszerrel, még nem jelenti azt, hogy hozzákapcsolná egy olyan rendszerhez, amely hasonló szabályokat ír elő az egyes személyi osztályokra. (Ez pl. India esetén bír jelentőséggel, amely egy területi egységnek tekintendő, de azon belül különböző szabályok alkalmazandóak az egyes osztályokra vallástól, fajtól, kaszttól függően. India területi joga kormányozza az ott domicile-lal rendelkező személyeket függetlenül attól, hogy az egyik esetben hindu, a másikban muszlim jog alkalmazandó.)⁸
- 4) Vélelem áll fenn a meglévő domicile folytatódása mellett, vagyis a domicile megváltozását annak kell bizonyítania, aki a megváltozását állítja. Ez azt jelenti, hogy ha nem sikerül megfelelő valószínűséggel alátámasztani a megváltozást, akkor a bíróság kétség esetén a meglévő domicile-t fogja fennállónak tekinteni.
- 5) A domicile-t (néhány törvényi kivételtől eltekintve) az angol jog és nem pedig idegen megközelítések szerint kell meghatározni.

A domicile-nak kettő fő típusa létezik, a születéssel szerzett eredeti domicile (domicile of origin) és a választott domicile (domicile of choice), ezek mellett azonban találhatunk szabályokat a származékos domicile-re, ami a függésben élő személyek és a férjes asszonyok vonatkozásában bír jelentőséggel.

⁷ FAWCETT–CARRUTHERS i. m. 155–157.

⁸ BOOTH–SCHWARZ szerint a 3. általános szabály abból áll, hogy a domicile fogalma egy jogrendszer területi jellegére vonatkozik, függetlenül attól, hogy az államhatárok ezzel egybeesnek-e. Így domicile előfordulhat az Egyesült Királyság határain belül Észak-Írország, Skócia, valamint Anglia és Wales tekintetében. Ugyanakkor BOOTH–SCHWARZ elismeri, az adózási törvény, Tax Act nem Észak-Írország, Skócia, valamint Anglia és Wales domicile-járól beszél, hanem az Egyesült Királyságról. Ld. BOOTH–SCHWARZ: *Residente, Domicile and UK Taxation*, London, Bloomsbury Publishing Ltd., 2011. 155–192.

2.1. Az eredeti domicile

Az eredeti domicile az, amit valaki élete során, születésekor megszerez. Az angol jogban az eredeti domicile alapvetően különbözik a választott domicile-től. Az előbbi fennmaradása érdekében ugyanis sokkal erősebb vélelem áll fenn, mind az utóbbiéért. Ez ráadásul független a szabad akarattól, az eredeti domicile-t a jog rendelkezéseiből eredően szerzi meg valaki, és nem is lehet egyszerűen elhagyni, hanem mindaddig fennmarad, amíg le nem váltja egy választott domicile. Még ekkor is megmarad a háttérben és feléled, ha valaki a választott domicile-jével felhagy, de új választott domicile-t még nem szerez.

A feléledés ezen szabálya a XIX. században alakult ki azon személyek tekintetében, akik a brit gyarmatokon éltek, dolgoztak, de azzal a szándékkal, hogy majd hazatérnek. Ezek az emberek elhagyták az anyaföldjüket, de annak hagyományai erősen éltek bennük, komoly hazafias érzelmekkel rendelkeztek. Azt kívánták, hogy a vagyonuk a születésük szerinti ország joga szerint háramoljon utódaikra. A mai világban azonban sokkal könnyebben felszámolják az emberek a szülőföldjükkel való kapcsolatukat, már nincs szükség arra, hogy a két választott domicile közti időben az eredeti domicile töltsse ki az űrt. Méltánytalan helyzeteket okozhat a feléledési szabály. Pl. ha valaki Indiában születik olyan szülőktől, akiknek angol domicile-jük van, akkor a szülei révén ő is angol domicile-t szerez. Előfordulhat, hogy élete során soha nem lép angol földre, de mégis annak joga lesz rá irányadó akkor, amikor felhagy egy választott domicile-jával, és még nem szerez egy újabbat.⁹

Az egyéb common law országok közül az USA joga nem is fogadja el az eredeti domicile feléledését, elutasította Új-Zéland,¹⁰ Ausztrália,¹¹ India,¹² Dél-Afrika¹³ is. Az Egyesült Királyságban javasolták a feléledés eltörlését, sikertelenül, ez az elv Kanadában is megmaradt.

⁹ Sirko HARDER: Domicile of Children: the new law in Scotland. *Edinburgh Law Review*, 2006. 10/3. 386–398.

¹⁰ 1976. évi Domicile Act 8. és 11. szakasza.

¹¹ 1982. évi Domicile Act 7. szakasza.

¹² 1925. évi Indian Succession Act 13. szakasza.

¹³ 1992. évi Domicile Act 2. szakasza.

2.2. A választott domicile

Választott domicile-t úgy lehet szerezni, ha valaki egy államban lakóhelyet hoz létre azzal a szándékkal, hogy oda állandó jelleggel letelepedjen. Ennek megfelelően a választott domicile megszerzésének két feltétele van, az *új lakóhely* létesítésének *ténye* és a *tartós letelepedés szándéka*. Ugyanakkor nem szükséges, hogy ez a kettő időben egyszerre álljon fenn. Előfordulhat, hogy valaki lakóhelyet létesít egy idegen államban, de csak később érik meg benne az elhatározás, hogy ott tartósan, állandó jelleggel letelepedjen.

A *lakóhely* fizikai jelenlétet feltételez egy adott államban. Ugyanakkor nem követelmény a választott domicile megszerzéséhez a megszakítás nélküli ott tartózkodás; nyaralás vagy egyéb okból az adott országot el lehet hagyni, ha az illető lakóhelye fennmarad az adott államban és úgy él ott, mint egy helyi lakos. Fontos hangsúlyozni, hogy míg a lakóhely nem kizárólagos jellegű, a domicile az. Vagyis amíg valaki egyszerre több országban is rendelkezhet lakóhellyel, addig a korábban említett 2). általános szabály értelmében domicile-ja egy időben csupán egy államban lehet, a legfőbb lakóhelyén.

Kérdés, hogy a *mennyi ideig tartó* helyben lakás után szerezhethet valaki domicile-t. Tehát az illetőnek mennyi ideig kell az adott helyen laknia ahhoz, hogy létrejöjjön az új választott domicile-ja. Ez az ügy egyedi körülményeitől függ és inkább minőségi, semmint mennyiségi értékelést kíván. Tehát előfordulhat, hogy valaki Angliában lakik 20 éve, de nem szerez ott domicile-t, mert hosszú távon vissza szándékozik térni a szülőhelyére. Ugyanakkor megeshet, hogy egy bevándorló az anyaországában feléget mindent maga mögött, mert új életet akar kezdeni egy másik országban. Ekkor akár már másnap is megszerezheti az új választott domicile-jét.

Így az idő kritériuma révén el is jutunk a *szándék*hoz. A választott domicile megszerzése szándékának arra kell irányulnia, hogy az illető tartósan, állandó jelleggel, véglegesen, vagyis nem ideiglenesen, nem átmenetileg és nem korlátozott ideig kívánjon a lakóhelye szerinti területen élni.

Előfordulhat, hogy egy lakóhely megszüntetése függ egy *feltétel* bekövetkeztétől. Amennyiben ez a feltétel egyértelmű és fennáll a reális valószínűsége annak, hogy bekövetkezik, akkor a feltétel révén nem tartós, hanem ideiglenes letelepedésről tudunk beszélni, ami megakadályozza az új választott domicile megszerzését. (Erre példa, ha valaki majd a nyugdíjba vonulását követően a szülőföldjére vissza kíván térni.) Ezzel ellentétben, ha a feltételt nem lehet kellőképpen meghatározni, vagy meg lehet ugyan határozni, de valószínűtlen a bekövetkezése, akkor ez nem akadályozza meg az új domicile megszerzését.

Például ha a valaki a lottó ötös nyereményétől teszi függővé, hogy visszatér korábbi lakóhelyére, akkor ez a feltétel nem akadályozza meg, hogy domicile-t szerezzen az új lakóhelye szerinti államban.

Fontos, hogy a letelepedési *szándéknak megfelelő időben* kell fennállnia. A megfelelő idő függ attól, hogy mikor, miért vizsgálják azt. Egy elhunyt személy esetén azt nézik, hogy a legutóbbi lakóhelye tekintetében az ott lakása során megfogalmazódott-e benne valamikor az az egyértelmű és határozott szándék, hogy az adott országban letelepedjen.

A jóhiszeműség, tisztesség elvét az angol jog nem mondja ki általános normatív jelleggel. Ugyanakkor a joggyakorlat kifejllesztette, hogy a letelepedési szándéknak jóhiszeműnek kell lennie és nem irányulhat a *forum shoppingra*.¹⁴

Lakóhelyet csak akkor lehet figyelembe venni, ha azt önkéntesen, szabad akarral, kényszer nélkül szereztek. Ebből következően az elítélt a szabadságvesztés büntetése töltése helye szerinti területen nem szerez domicile-t. Ugyanígy a menekült megőrzi korábbi domicile-ját, mindaddig, amíg a menekülés kényszerének árnyékában él. Az sem szerez újat, aki az igazságszolgáltatás elől bújkál mindaddig, míg cselekményének büntethetősége a korábbi domicile-ban fennmarad és a menekülés kényszere miatt nem tud oda visszatérni. Az a beteg sem tud választani, aki egy meghatározott orvosi kezelés igénybevétele miatt kényszerül más országba utazni. Vagy pedig a katonai szolgálatát teljesítő személy és a diplomata is, amíg csak a szolgálatuk teljesítése miatt tartózkodnak egy országban, megőrzik korábbi domicile-jukat.

Érdekesség, hogy adott eseten egy jogellenesen szerzett lakóhely is alkalmas lehet a domicile megszerzéséhez. Ezt a bíróság *Mark vs Mark* ügyben mondta ki. E jogesetben egy nigériai állampolgársággal és nigériai eredeti domicile-lal rendelkező házaspár volt érintett. A férj a nigériai fegyveres erők tábornoka volt, sikeres karriert futott be, több országba is kihelyezték. Egy katonai puccsot követően száműzetésbe vonult. A házaspár végül Angliában teremtett ott-hont. A brit bevándorlási hatóságok a férjnek határozatlan idejű tartózkodási engedélyt adtak, a feleségnek csak határozott idejűt, ami lejárt 1998. ápr. 30-án. Ezt számára nem hosszabbították meg, de az asszony továbbra is Angliában maradt. Ezzel bűncselekményt követett el, mert az angol bevándorlási törvény megszegésével tartózkodott az Egyesült Királyságban. A házasság időközben megromlott és a feleség 2000. júliusban kérelmezte az angol bíróságtól annak

¹⁴ A szándéknak jóhiszeműnek kell lennie „abban az értelemben, hogy eredeti legyen, és ne irányuljon valamely egyéb célra, pl. arra, hogy felbontsanak egy olyan házasságot, amelyre az illető az igazi domicile-je szerinti jog alapján nem lenne jogosult”. Ld. *Mark v Mark* [2005] UKHL 42 at [47], [2006] 1 AC 98.

felbontását. Mielőtt tárgyalást tartottak volna az ügyben, ő is megkapta a határozatlan idejű tartózkodási engedélyt. Ám a férje nem fogadta el az angol bíróságok joghatóságát azon az alapon, hogy jogellenes volt a felesége egyesült királyságbeli lakóhelye. A Lordok Háza úgy értékelte, miszerint ebben az ügyben nem ütközött a közrendbe az angliai domicile megszerzése, mivel a jogszerűség nem volt lényeges eleme a lakóhely megszerzésének és a lakóhely jogellenessége nem zárja ki a választott domicile megszerzésére irányuló szándékot, továbbá mivel a domicile a magánjogi célú személyállapoti kérdések rendezésére irányul, nem pedig közjogi, bevándorlási kérdésekre.¹⁵

A tartós letelepedés szándékának bizonyítására nincs bevált recept. Amelyik tény az egyik ügyben meghatározó, az egy másikban teljesen irreleváns is lehet. Így arra vonatkozóan sem tud az angol joggyakorlat iránymutatást adni, hogy egy meghatározott bizonyíték milyen súllyal esik latba. Talán annyit lehet csak megállapítani, hogy valakinek a magatartása, a viselkedése jobban kifejezheti szándékát, mint egy-egy szóbeli megnyilvánulása.

A szándék vizsgálata során figyelembe lehet venni mindent, amit az illető tett vagy mondott a választott domicile megszerzése előtt vagy után. Vita esetén a domicile megállapításához komoly és kiterjedt kutatás szükséges, amelynek során az egyes tények értékelése meglehetősen nehéz lehet. Egyes esetekben a letelepedési szándék vagy annak hiánya bizonyítására megfelelő lehet a korábbi állampolgárság megőrzése, a lakásvásárlás, hagyatéki ügynél a temetkezési terület vásárlása, a lakóhely szerinti ország nyelve megtanulásának hiánya, házastárs halála után az adott országban maradás, a gyermekeknek munkahely teremtése, a választási jogok gyakorlása.

A fent említett 4). általános szabályból következik, hogy a domicile megváltozását annak kell bizonyítania, aki arra hivatkozik, vagyis aki szerint a körülményekkel a domicile is megváltozott. Az esetjogból kitűnően az eredeti domicile-lal való felhagyáshoz erősebb bizonyítékok szükségesek, mint az egyik választott domicile-nak egy másikra való lecseréléséhez. Ugyanakkor az ugyanazon államon belüli domicile-váltást könnyebb bizonyítani, mint egy másik államban való új domicile megszerzését.¹⁶

A választott domicile megszűnik, ha valaki elköltözik azzal a szándékkal, hogy nem tér vissza. Tehát felhagy a lakóhelyével és azzal a szándékával, hogy

¹⁵ Christopher FORSYTH: The Domicile of the Illegal Resident. *Journal of Private International Law*, 2005. October, Vol. 1. No. 2. 335–343.

¹⁶ FAWCETT–CARRUTHERS i. m. 164.

ott tartósan éljen. Még új domicile megszerzése sem szükséges – hiszen az átmeneti időre feléled az eredeti domicile.

2.3. A függésben élő személyek származékos domicile-ja – a gyermekek és a mentális zavarban szenvedők

Bizonyos személyek nem tudnak önállóan létrehozni egy olyan szándékot, döntést, miszerint valahol tartósan letelepednek, ezért az ő domicile-juk függ más személyektől. E körbe elsősorban a gyermekek és a mentális zavarban szenvedők tartoznak.

A gyermek születésekor a jog rendelkezéseiből fakadóan eredeti domicile-t szerez. Ugyanakkor a bíró alkotta jog határozza meg, hogy a gyermek milyen elvek mentén szerez eredeti domicile-t. Így például a joggyakorlat alapján, ha a gyermeknek van törvényes apja és ő még annak életében született, akkor a jog rendelkezéseiből eredő domicile-ként megszerzi az apja aktuális domicile-jét. Ha az apai jogállás betöltetlen vagy az édesapa már nem él, az édesanyjáéval egyezik meg a gyermek domicile-ja. Ha az apai jogállást csak később töltik be, akkor a gyermek a betöltés időpontjától szerzi meg annak domicile-ját, de a korábban meglévő eredeti domicile-t ez nem befolyásolja, az ugyanis egész életen át fennmarad.

A 16. életévének betöltése után – vagy ezt megelőzően érvényes házasságkötés révén – a gyermek önállóan szerezhet domicile-t. Ezt megelőzően a szülei választhatnak számára domicile-t. Alapvetően a törvényes gyermek domicile-ja az apjáéval együtt változik, de az számára ki is jelölhet egy ettől függetlent is. A törvényes apa elhunytá esetén pedig az anya kerül ilyen meghatározó szerepbe. Mindezek révén választott, vagy inkább kvázi-választott domicile-ja lesz a gyermeknek, aki mindeközben nem veszti el eredeti domicile-ját. Természetesen van kivétel, pl. amikor az anya rosszhiszeműen változtatja meg a gyermek domicile-ját, hogy a gyermekével szemben kedvezőbb helyzetbe kerüljön pl. egy öröklési ügyben.

Törvényi rendelkezés, az 1973. évi Domicile and Matrimonial Proceedings Act szerint, ha mindkét szülő él, de eltérő országban laknak, akkor a gyermek domicile-ja megegyezik az édesanyjáéval, ha az otthona nála van és nem a törvényes apjánál. Még akkor is így marad ez, ha a gyermek elköltözik az anyjától vagy meghal az édesanyja, ugyanakkor a gyermek nem megy az apjához. Egyéb eseteket sajnos a törvényi szabályozás nem fed le, így azok megoldása az esetjogra marad (pl. anyá halála esetén a nagyszülők által nevelt gyermek domicile-ja).

A mentális zavarban szenvedők esetén általánosan elfogadott elv, hogy azok nem tudják megváltoztatni a domicile-jukat, hiszen nem képesek erre irányuló szándékot megfogalmazni. Ilyen lehetősége azonban az őket gondozó személynek sincs, nehogy az hátrányos helyzetbe hozza a gondozása alatt álló személyt.

A mentális zavarban szenvedőre gyermekkorában a gyermekekre irányadó domicile-szabályok alkalmazandók. Ezt követően kettő lehetőség van. Ha a mentális zavar már gyermekkor óta folyamatosan fennáll, akkor a domicile ezt követően is megegyezik majd az édesapjával. Ha azonban mentális zavar később, a 16. életévet követően jelentkezik, akkor aktuális domicile-ja kitörölhetetlenné válik, mivel ha az apa ilyenkor megváltoztathatná a mentális zavarban szenvedő személy domicile-ját, mások érdekei komoly veszélybe kerülhetnének. Ezen helyeztek rugalmasabbá tételére kettő megoldási lehetőség kínálkozik, de Angliában egyiket sem támogatják. Az egyik elsődlegesen a mentális zavarban szenvedő személy érdekeit venné figyelembe és nem másokét – ilyenkor egy külön bíróság lenne jogosult megváltoztatni a domicile-t, ha az a mentális zavarban szenvedő személy érdekében áll. A másik létrehozna egy rendelkezést azért, hogy a mentális zavarban szenvedő személy abban az országban éljen, amellyel az adott időpontban a legszorosabb kapcsolatban áll.

2.4. A férjes asszonyok domicile-ja

A férjes asszonyok bár önálló, független személyek, sokáig domicile-juk a házasságkötést követően, a házasság fennállása alatt származékos domicile-ként mégis követte a férjüket. Ezt – elismerve annak „barbár” jellegét – a már említett 1973. évi Domicile and Matrimonial Proceedings Act eltörölte, vagyis jelenleg egy férjes asszony önállóan szerezhethet domicile-t. Igaz, hogy az esetek nagy többségében ez a domicile megegyezik a férjével, mivel együttéléskor legtöbbször ugyanazon tényezők merülnek fel mindkettőjük vonatkozásában. Ugyanakkor egyáltalán nem kizárt, hogy boldog házasság esetén a házastársak különböző domicile-lal rendelkezzenek.

3. Reformkísérletek

Az '50-es, '60-as években kísérletek születtek arra, hogy törvényhozási úton megújítsák az angol domicile-t. 1987-ben az angol és a skót jogi bizottság (Law

Commissions) közös jelentést¹⁷ készített a főbb szabályok – új-zélandi, ausztrál és kanadai mintára történő – megreformálására. Egyszerűsítették volna a domicile fogalmát. Megkönnyítették volna az új domicile megszerzését, az ehhez szükséges bizonyítás szintjét a hétköznapi bizonyítások szintjére csökkentették volna le, amelyhez elég lett volna azt bizonyítani, hogy az illető az adott országban határozatlan ideig kíván letelepedni.

Eltörölték volna az eredeti, a választott és a származékos domicile-t és helyettük bevezették volna a gyermekek és a felnőttek domicile-jét. A választott domicile-ra vonatkozó szabályokat és bizonyos esetekben a bizonyítási terhet bizonytalannak találták. Az eredeti domicile feléledését is eltörölték volna és helyette bevezették volna azt a szabályt, amely szerint a felnőttek domicile-ja mindaddig megmarad, amíg egy másikat nem szereznek. A mentális zavarban szenvedőkre és a férjes asszonyokra vonatkozó szabályokat nem találták megfelelőnek. El kívánták törölni a házasságon kívül és az azon belül született gyermekek közötti megkülönböztetést. A gyermekek domicile-ja abban az országban lett volna, amelyhez őt az adott időpontban a legszorosabb kapcsolat fűzi – ennek meghatározásához megdönthető vélelmeket állítottak volna fel.¹⁸

A reformjavaslatokat Angliában és Walesben (főként politikai okokból)¹⁹ nem fogadták el,²⁰ Skóciában azonban – részben a javaslatok hatására – megalkották a 2006. évi Family Law (Scotland) Act-et, amivel törvényhozási úton módosították a 16 év alattiak domicile-jára vonatkozó jogot. Ennek értelmében, ha a szülők ugyanazon országban rendelkeznek domicile-lal, és a gyermek ott-hona az egyiküknél vagy mindkettőjüknél van, akkor a gyermek domicile-ja megegyezik a szüleiével. Más esetekben a gyermek azon országban rendelkezik domicile-lal, amellyel ő az adott időpontban a legszorosabb kapcsolatban áll.²¹ A módosítás legfontosabb – hátrányos – következménye, hogy az Egyesült Királyságon belül a domicile értelmezése egyre eltérőbbé vált.²² Így Angliában és Walesben továbbra is XIX. és XX. századi értékek érvényesülnek egy olyan

¹⁷ LAW COMMISSION and SCOTTISH LAW COMMISSION: Report on Private International Law: The Law of Domicile. *Law Com.* No. 168., *Scot. Law Com.* No.107., 1987.

¹⁸ Timothy LYONS: The reform of the law of domicile. *British Tax Review*, 1993/1. 45–46.

¹⁹ Főképp az Egyesült Királyságban telephellyel rendelkező tengerentúli vállalatok közössége gyakorolt nyomást a javaslatok elutasítása érdekében, mivel attól tartottak, hogy a kapcsolóelvék megváltozása növeli a pénzügyi kötelezettségeiket. Ld. Peter McEAVY: Regression and reform in the law of domicile. *International Comparative Law Quarterly*, 2007. 56/2. 453–462.

²⁰ 1996-ban utasította el a jelentést az Egyesült Királyság kormánya (*Law Com.* No 239., 1996.).

²¹ Family Law (Scotland) Act 2006, Section 22 (1) és (2).

²² Michael PARKINSON: Domicile Reform in the United Kingdom. *Private Client Business*, 2010/1. 39–47.

világban, ahol az egyének mobilitása nyilvánvaló, a migráció megjósolhatatlan méreteket öltött, más jogi tradíciókat jobban ismernek és elfogadnak, mint a korábbi évszázadokban.²³

4. A domicile hiányosságai

A domicile-fogalom megreformálására tett kísérletek fogalmazták meg a domicile hiányosságait. Az angol és a skót jogi bizottság (Law Commissions) közös jelentése²⁴ rávilágított arra, hogy a domicile azáltal, hogy több típusa is létezik (eredeti, választott, származékos), feleslegesen összetett. Az eredeti domicile feléledésének elve túlságosan mesterséges. A feléledés elve gyakran méltánytalan eredményre vezet, több országban ezért is találták indokoltnak eltörölni. Diszkriminációt okoz az, hogy különbséget tesznek a házasságban és az azon kívül született gyermekek, valamint azok szülei között. Az elhagyott, árva, nevelő szülőkhöz került és az állami gondozásba vett gyermekek esetét nem szabályozzák megfelelően.²⁵ A függő helyzetben lévő személyek (gyermekek, mentális zavarban szenvedő személyek) domicile-jének szabályozása meglehetősen merev, ugyanakkor nem biztosítja eléggé ezen kiszolgáltatott személyek jogainak védelmét.

Arról sem szabad megfeledkezni, hogy nagyon körülményes bizonyítani a domicile-t, különösen az érintett személy szándékát, akaratát nehéz külső tényekből megállapítani – különösen akkor, amikor az nem öltött határozott, a külső szemlélő számára egyértelmű formát. Harmadik személyeket félrevezetheti, ha valaki hosszú ideje tartózkodik egy területen, de utóbb a bíróság megállapítja mégsem szerzett ott domicile-t. Az eredeti domicile gyakran olyan joghoz vezethet el, amellyel az érintett személy régóta vagy soha nem is állt kapcsolatban.

A domicile tartalma az angolszász országokon belül nem egységes. Ezen országról országra változó fogalom tekintetében jogegységesítés nem érhető el, ezáltal kizárt a domicile-t illető egységes joggyakorlat is, ami komoly jogbizonytalanságot okoz.

²³ MCELEAVY Peter: Regression and reform in the law of domicile. *International Comparative Law Quarterly*, 2007. 56/2. 453.

²⁴ LAW COMMISSION and SCOTTISH LAW COMMISSION i. m.

²⁵ PARKINSON i. m. 39–47.

Nem egyértelmű továbbá, hogy miként kezelik a common law és a kontinentális jogrendű országok kapcsolóelveinek ütközését. Bár a Hágai Nemzetközi Magánjogi Értekezlet egyezményei kísérletet tesznek erre, a gyakorlatban mégis előfordulhatnak ütközések.

Peter McEleavy angolszász jogtudós úgy látja, hogy vitathatatlanul szükség van egy olyan kapcsolóelvre, amely az egyének életét hosszú távon veszi figyelembe, de azt a XXI. század szerinti életvitelhez kell igazítani.²⁶ Kérdés az, hogy a jelenlegi elvárásokhoz a gyarmatbirodalomban fénykorát élő domicile mennyire tud alkalmazkodni. Sajnos adaptációs képességéről ezidáig nem tett tanúbizonyságot, így elképzelhető, hogy fokozatosan új alapra kellene helyezni az angolszász nemzetközi magánjog ezen ágát és más kapcsolóelv bevezetésével kellene azt rugalmassá, de mégis kiszámíthatóvá tenni.

²⁶ McELEAVY i. m. 453–462.